

BALET U SCENSKIM IZVEDBAMA ZA DJECU

Đipalo, Karla

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:677416>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

BALET U SCENSKIM IZVEDBAMA ZA DJECU

KARLA ĐIPALO

Split, 2024.

Odsjek: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Studij: Izvanredni diplomski studij

Predmet: Drama i kazalište za djecu

BALET U SCENSKIM IZVEDBAMA ZA DJECU

Studentica:

Karla Đipalo

Mentorica:

doc. dr. sc. Tea-Tereza Vidović Schreiber

Komentorica:

doc. dr. sc. Dodi Malada

Split, srpanj, 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Balet	2
2.1. Balet u ustanovama za rani i predškolski odgoj	3
1.1. Uloga odgojitelja u promicanju baleta	5
3. Povijest baleta za djecu	7
3.1. Povijest baleta za djecu u Hrvatskoj	10
4. Estetika baleta u izvedbama za djecu	12
4.1. Kostimi, scenografija i glazba prilagođeni dječjem uzrastu.....	12
5. Edukativni aspekti baleta za djecu	17
5.1. Razvoj motoričkih sposobnosti.....	17
5.2. Poticanje mašte i kreativnosti	18
5.3. Emocionalni i socijalni razvoj	19
6. Popularne baletne predstave za djecu	21
6.1. Labuđe jezero	21
6.2. Uspavana ljepotica.....	22
6.3. Mačak u čizmama	22
6.4. Orašar	23
6.5. Mala sirena	24
6.6. Klasične bajke u suvremenom svijetu.....	26
6.7. Suvremene interpretacije poznatih priča	29
6.8. Baletne predstave za djecu u Hrvatskoj	30
7. Zaključak	33
8. Literatura	34
9. Sažetak	36
10. Abstract	37

1. Uvod

Balet je ključni element u razvoju djece rane i predškolske dobi jer im pomaže u usvajanju različitih vještina kretanja. Da bi balet bio pristupačniji i prikladniji za djecu predškolske dobi, odgojitelji često koriste prilagođene programe. Tijekom ranog djetinjstva, balet je često popularna plesna forma, iako klasična baletna tehnika može biti izazovna za djecu predškolske dobi zbog fiksnih plesnih struktura i zahtjevnosti. Ipak, putem raznovrsnih plesnih igara i aktivnosti, djeca se mogu upoznati s osnovama baleta, što može poslužiti kao temelj za njihov budući plesni razvoj. Uloga odgojitelja u ovom procesu ključna je jer od njih ovisi na koji će način djeca biti upoznata s ovim „novim svijetom“, svijetom baleta. Stoga je važno da odgojitelji budu educirani kako bi na pravilan i prilagođen način predstavili djeci osnove baletne umjetnosti.

Balet u scenskim izvedbama za djecu predstavlja poseban i čaroban doživljaj koji obogaćuje djetinjstvo i osvaja srca mladih gledatelja diljem svijeta. Ova vrsta baletnih predstava kombinira klasične plesne elemente s pričama i likovima koje su prilagođene dječijem dobu, stvarajući tako magičan svijet na pozornici.

Jedna od najvažnijih karakteristika baleta za djecu je pristupačnost priče i likova. Predstave su često temeljene na poznatim dječjim pričama, bajkama ili legendama koje su većini djece poznate i bliske. Plesnim pokretima i gestama plesači prenose emocije i radnju priče na način koji je razumljiv i privlačan djeci, potičući ih da se identificiraju s likovima i prate razvoj priče s uzbuđenjem.

Diplomski rad je podijeljen na pet dijelova. U prvom dijelu se definira balet, njegova važnost i uloga u predškolskom odgoju, dok drugi dio govori o povijesti baleta. U trećem dijelu se opisuju kostimi, scenografija i glazba kao bitni elementi baletne predstave, u četvrtom se objašnjavaju edukativni aspekti baleta na djecu, a zadnje poglavlje daje prikaz najpoznatijih baletnih predstava za djecu.

Cilj: Istražiti i analizirati ulogu i utjecaj baleta u scenskim izvedbama namijenjenim djeci. Rad će se fokusirati na edukativne i estetske vrijednosti baleta te kako on doprinosi razvoju djece u kontekstu scenskih umjetnosti.

Hipoteza: Balet u scenskim izvedbama za djecu ima afirmativan utjecaj na njihov emocionalni, kognitivni i socijalni razvoj.

Metodologija: Pregled relevantnih knjiga, članaka i studija koje se bave utjecajem baleta i scenskih umjetnosti na djecu. Analiza prethodnih istraživanja o edukativnim i estetskim vrijednostima baleta u dječjim predstavama.

2. Balet

Balet je umjetnički izričaj koji se često pojavljuje u kombinaciji s glazbom, kako navodi Muzička enciklopedija iz 1971. godine. Većina baleta temelji se na dramatičnom sadržaju ili literarnom predlošku, što ističe Brkljačić (2013). Međutim, postoje i baleti koji ne slijede literarne predloške niti imaju zadanu radnju, već se fokusiraju na stvaranje određene atmosfere, prenošenje unutarnjih osjećaja ili izvode apstraktni ples u harmoniji s glazbom, kako opisuje ista enciklopedija (Muzička enciklopedija, 1971).

Riječ „balet“ potječe od talijanske riječi „*ballo*“, što znači ples. Razlikuje se od riječi „*danza*“ jer se odnosi na plesove koji su izvedeni na različite ritmove, navodi Brkljačić (2013). Pojam „balet“ ušao je u upotrebu početkom 16. stoljeća kao oznaka za plesove koji uključuju razne figure i mijenjaju formacije. Balet je akademska plesna tehnika koja postavlja jasna pravila za svoje izvođenje. Kombinirajući se s drugim umjetničkim elementima, balet postaje scenska umjetnost koja zahtijeva disciplinu i predanost od svojih praktikanata. U baletnom obrazovanju posebna se pažnja posvećuje ravnoteži, koordinaciji, pažnji i fleksibilnosti jer su ove sposobnosti temeljni elementi baleta. Balet potiče zdrav razvoj djece, pridonoseći razvoju mišića, pravilnom rastu kostiju i fizičkoj fleksibilnosti. Početak bavljenja baletom u ranom uzrastu posebno je važan jer omogućuje oblikovanje fleksibilnog, koordiniranog i uravnoteženog tijela, što je ključno za uspješno izvođenje baletnih pokreta (Ayvazoglu, 2015).

Balet je umjetnost koja počiva na preciznim pravilima i smjernicama, koje slijede kako plesači tako i njihovi učitelji i pedagozi. Svaki baletni sat započinje s nizom vježbi uz štap (*barre*), zatim se iste vježbe ponavljaju u sredini dvorane, nakon čega slijede pirouette i skokovi poredani po veličini. Bitne su i vježbe na špicama (*el pointe*). Osnovne pozicije nogu i ruku čine temelj svakog pokreta, a baletni Class obuhvaća mnogo truda i pripreme kako fizičke tako i mentalne. Plesači se često prije sata zagrijavaju samostalno kako bi bili spremni za intenzivni trening. Važno je pravilno koristiti sve mišićne grupe tijela kako bi se izbjegle ozljede. Vježbe za mišiće nogu, trupa i cijelog tijela, kao i pravilna postavka ruku, pripremaju tijelo za izvođenje raznih plesnih koraka, okreta i skokova. Korekcije plesnih pedagoga su ključne kako bi se postigla maksimalna kontrola i izvedba pokreta (Brkljačić, 2013).

2.1. Balet u ustanovama za rani i predškolski odgoj

U kontekstu ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, važno je istaknuti da se balet ne promatra samo kao aktivnost koja uključuje pokrete, već kao sredstvo za upoznavanje različitih umjetnosti na različite načine. U takvim ustanovama ističe se važnost prakticiranja umjetničkog izraza kako bi djeca mogla lakše prihvatiti nove sadržaje. S obzirom na to da djeca imaju različite načine percepcije neka su više vizualni tipovi, neka preferiraju auditivno iskustvo, dok su druga više orijentirana na kinestetički pristup, ključno je pristupiti svakom djetetu kao individui. To je važan aspekt ne samo u području umjetnosti, već i općenito u odgoju i obrazovanju. Ples se ističe kao optimalna aktivnost za rad s djecom predškolske dobi iz više razloga. Prvo, poštuje pravila rasta i razvoja djeteta, omogućujući im da se igraju i kreću na prirodan način. Također, pruža im temelje za kasnije uključivanje u sportske aktivnosti. Ples je značajan faktor u emocionalnom razvoju djeteta jer mu pomaže strukturirati i oblikovati emocionalni svijet te potiče iskustvo i izražavanje kreativnosti. Plesom djeca oblikuju svoju osobnost i izražavaju se pokretom (Miše, 2023).

Slika 1: Balet u predškolskoj ustanovi

Izvor: <https://www.djecji-vrtic-ploce.hr/moderni-balet/> (02.04.2024.)

Balet kao oblik tjelesne aktivnosti zahtijeva snagu mišića, fleksibilnost i koordinaciju. No, balet je istovremeno i intenzivna mentalna aktivnost koja potiče koncentraciju, fokus i pažnju na detalje. Izvođenjem baleta djeca razvijaju sposobnost koncentracije i

usredotočenosti, što može biti korisno i primjenjivo u različitim aspektima njihova života, ne samo u plesu, već i u školi i svakodnevnom životu (Miše, 2023).

Kako bi djeca bila upoznata s baletom na adekvatan način, važno je provesti ih kroz različita područja rada. Prije nego što se upuste u pokretne aktivnosti, korisno je djeci prethodno pročitati priču koja je povezana s baletom te im prikazati vizualne i slušne primjere kako bi stekli osnovnu predodžbu o toj plesnoj umjetnosti. U predškolskoj dobi, potiču se djeca na plesne pokrete kako bi se razvile osnovne predispozicije za balet, istovremeno potičući razvoj psihomotoričkih sposobnosti koje su neophodne za kasnije bavljenje različitim plesnim formama. Balet se smatra temeljem za sve ostale plesne stilove, budući da je najzahtjevniji i najdiscipliniraniji oblik plesa. Kada djeca u ranom djetinjstvu savladaju osnove baleta, ta će se znanja moći primijeniti u bilo kojem drugom plesnom stilu koji odluče naučiti. Pohađanjem baletnih satova u ranoj dobi, djeca imaju brojne koristi, uključujući razgibavanje tijela, razvoj koordinacije pokreta te orijentaciju u prostoru i vlastitom tijelu. Također, prakticiranjem baleta, djeca postupno usvajaju pravilno disanje i održavanje pravilne posture, što je važno za opće zdravlje i dobrobit tijela (Stevens, 2010). Prema Liepa i Grudskaya (2019), metodologija treninga usmjerena je na otkrivanje kreativnog potencijala djeteta, jačanje i razvoj mišićnog opusa samostalnim radom i timskom interakcijom te svladavanje osnovnih vježbi klasičnog baleta. Metodička osnova inicijalne koreografske obuke u ranoj dobi obuhvaća parterne vježbe i igrovne tehnike s naglaskom na otkrivanje kreativne osobnosti djeteta. Prema istraživanju Liepa i Grudskaye (2019), u ruskoj školi klasičnog baleta, u dobi od 5 godina, elementi igre postupno se isključuju, a program nastave obogaćuje se tehnički složenijim pokretima i kombinacijama. U ovoj fazi, naglasak se stavlja na učvršćivanje pravilnih položaja ruku (pripremni, prvi, drugi, treći) i nogu (prvi, drugi, treći, peti). Djeca također počinju proučavati prve i druge pozicije *port de bras*, dok se istovremeno uvode i osnovne baletne vježbe *a la barre* i *au milieu*. Ovaj pristup omogućuje djeci da postupno razvijaju svoje plesne sposobnosti te ih priprema za daljnje napredovanje u klasičnom baletu. Prema metodici ruske klasične baletne škole, djeca do 5. godine života trebaju postići sljedeće ciljeve: izvoditi sve vježbe s razumijevanjem zadatka; izvoditi vježbe i kombinacije jednu za drugom; prepoznati jake taktove i pravilno izračunati ritam glazbe; prepoznati i izvoditi prethodno naučene pokrete u različitim kombinacijama; izvoditi bočni i frontalni raskorak; poznavati različite lokacije u dvorani i pravilno se kretati izvodeći koreografske kombinacije u pokretu; formirati crte, krugove i dijagonale s drugom djecom; izražavati se pokretom i glazbom; izdržavati nastavu s punim opterećenjem; te brzo izvoditi sve koordinirane pokrete. Ovi ciljevi služe kao smjernice u razvoju plesnih sposobnosti djece

u ranom djetinjstvu prema ruskoj klasičnoj baletnoj metodici. Balet, kao oblik umjetničkog izražavanja ima pozitivan utjecaj na djecu, pomažući im u smanjenju stresa i potičući ih na kreativno izražavanje i stvaranje. Baletom, djeca se potiču na izražavanje svojih emocija i osjećaja, što se najbolje očituje kroz geste, pokrete tijela i mimiku lica. Prilagođeni balet može imati značajan pozitivan utjecaj na cjelokupni razvoj djece, pružajući im priliku za fizički, socijalni, kognitivni i emocionalni rast. Važno je istaknuti da cilj plesanja u ustanovama za rani i predškolski odgoj nije stvaranje profesionalnih plesača, već poticanje djece da zavole ples i da se njime bave. Predškolsko razdoblje posebno je pogodno za prakticiranje plesa jer djeca u toj dobi lako usvajaju nova motorička gibanja, spontano izražavaju potrebu za plesom, posjeduju dobru gipkost te su otvorena za nove izazove i hrabro ih prihvaćaju (Stevens, 2010).

1.1. Uloga odgojitelja u promicanju baleta

U predškolskom periodu koji je karakteriziran brzim rastom i napretkom djece, počinju se razvijati trajne promjene u njihovom ponašanju, a kvaliteta obrazovanja koju dobivaju igra ključnu ulogu u tom procesu. Stoga je iznimno važna uloga odgojitelja u radu s djecom rane i predškolske dobi. Prema Kosincu (1999), prilikom korištenja plesa kao pedagoškog alata, bitno je voditi računa o dobi djece, njihovim motoričkim sposobnostima i interesima. Princip postupnog napredovanja od lakšeg prema težem često rezultira solidnom izgrađenošću pokreta koja pruža osnovu za daljnje napredovanje. Liepa i Grudskaya (2019) ističu da je za djecu predškolske dobi od velike važnosti da ih se pusti da uđu u atmosferu koreografske umjetnosti, klasične glazbe i samostalnog stvaralaštva. Ključni faktor za uspjeh u ovom procesu je uloga odgojitelja te njegova volja da potakne interes i angažira djecu u proces rada i stvaranja. Dinamika aktivnosti treba biti prilagođena tako da se održi pažnja i interes djece, što podrazumijeva kombinacije tjelesnih i igrovanih vježbi te promjene tempa i ritma. Liepa i Grudskaya (2019) također ističu da djeca bolje razumiju informacije putem vizualnih prikaza i fizičkog iskustva, što ukazuje na važnost korištenja raznovrsnih metoda i tehnika kako bi se osiguralo kvalitetno obrazovanje i poticanje razvoja djece u predškolskom razdoblju. U metodici poučavanja plesa i plesnih struktura za djecu predškolske dobi važno je da odgojitelj ima na umu potrebu za slobodnim kretanjem djeteta te da ih ne opterećuje unaprijed određenim formama. Prema Kosincu (2011), dovoljno je pustiti dio dinamične glazbe, stati pred djecu i započeti s improviziranim ritmičkim pokretima, što potiče djecu da se spontano uključe i izraze ritam pokretom. Djeca će, prema Kosincu (1999), izvoditi

pokrete na način na koji ih sami osjećaju, koristeći svoju maštu i sposobnost oponašanja različitih likova i situacija iz okoline, poput kretanja životinja, vojnika ili likova iz animiranih filmova ili slikovnica. Odgovarajući pristupi rada s djecom predškolske dobi uključuju jednostavne dječje igre s pjesmom, narodne igre te društvene i spontane plesove. Odgojitelj treba imati razumijevanja za važnost ritma u radu s djecom. Kosinac (2011) ističe da ritam potiče spontanu fizičku reakciju, tj. pokret te da je glazba jedina umjetnost koja se temelji na dinamici i ritmu, stilizirajući tjelesne pokrete i oplemenjujući ih emocionalnim nijansama. Odgojitelji trebaju biti osposobljeni za provođenje više aktivnosti vezanih uz pokret i ples. Edukacija o pokretu i plesu trebala bi biti kontinuirana i sastavni dio formalnog obrazovanja. Kada odgojitelj osjeća kompetentnost unutar specifičnog područja, to ima pozitivne učinke na djecu. Važno je poticati djecu da doživljavaju plesnu umjetnost od vrtićke dobi. Odgojitelji trebaju biti educirani i osviješteni kako bi spriječili mogućnost da se dijete zatvori i prestane izražavati plesom. Cilj odgojitelja nije oblikovati stilizirane plesne pokrete već poticati razvoj djetetovog autentičnog pokreta. Pokret i ples su jezik koji djeca razvijaju samostalno, stoga ih treba poticati da se izraze na svoj način. Prilikom provođenja plesnih aktivnosti važno je iskoristiti činjenicu da se dječaci tog uzrasta još ne stide plesati te ih poticati da se uključe u plesne aktivnosti, što može pomoći u rušenju spolnih predrasuda već od najranije dobi. Odgojitelji imaju važnu ulogu u inkluziji sve djece u aktivnosti povezane s plesnom umjetnošću. Kosinac (1999) ističe da je temeljna karakteristika djece predškolske dobi kontinuirana želja za motoričkom aktivnošću, odnosno pokretu. Stoga je bitno da su odgojitelji svjesni ovog aspekta i da ga ne zanemaruju (Kassing, 2017).

3. Povijest baleta za djecu

Povijest baleta započinje u Italiji tijekom renesanse, posebno u 15. i 16. stoljeću. Sam naziv „balet“ potječe od talijanske riječi *ballo*, koja označava ples u promjenjivim ritmovima, za razliku od *danza*, što također znači ples, ali u stalnom ritmu. *Balletti* su bili prilagođeni scenski prikazi društvenih plesova toga doba, neki su se razvili iz dvorskih ceremonijala, dok su drugi bili inspirirani seljačkim zabavama. U to vrijeme, plemstvo je organiziralo *spectacula* ili zabave koje su postale važan dio kulturnih događaja, a često su se održavale na dvorovima plemića. Ove svečanosti često su uključivale baletne izvedbe koje su predstavljale vrhunac događanja prije samog bala. Sudionici balova uključivali su i gledatelje i izvođače, stvarajući tako interaktivno iskustvo. Programi događanja često su sadržavali *libreto*, stihove koji su se recitali ili pjevali tijekom izvedbe, kao i objašnjenja simbola i uputa za izvođače. Ovi su programi detaljno opisivali broj izvođača, raspored ili pozicioniranje izvođača, kao što su parovi ili poredani u liniju, kako bi se osiguralo glatko izvođenje baleta. Današnje razumijevanje plesa, posebno baleta ili *ballia*, donekle je oblikovano zahvaljujući traktatima o plesu koje su pisali ugledni učitelji plesa i koreografi toga doba. Među njima se ističu imena poput Domenica da Piacenze, poznatog kao Ferrara, Antonija Cornazana i Guglielma Ebreoa. U tim traktatima pružene su teorijske smjernice o postavljanju stopala i nogu, držanju torza, objašnjenja dijagrama ili figura te upute o glazbi. Iako su koreografi bili stručnjaci u svom području, sami baleti su se izvodili od strane amatera, uglavnom radi zabave pripadnika određenog staleža. Svjesni ograničenih sposobnosti svojih učenika, koreografi su jednostavne korake složili u kompleksne obrasce kako bi ipak očuvali interes publike. Shvaćali su da ne mogu oduševiti publiku izvođenjem vještih koraka koji se možda i ne bi vidjeli s gledališta, stoga su umjesto toga koristili *florise*. *Florisi* su linije na podu dvorane koje su izvođači pratili kako bi stvarali složene geometrijske oblike. Ove promjene u formaciji uključivale su sastavljanje, rastavljanje i ponovno sastavljanje oblika, vođene linijama na podu dvorane (Kassing, 2007). U 17. stoljeću, u Francuskoj, balet je doživio svoj razvoj u klasičnom smislu kakav danas poznajemo. Jedan od najpoznatijih plesača sredinom 17. stoljeća bio je sam kralj Louis XIV.. Počeo je plesati vrlo rano, budući da je svakodnevno učenje dvorskih manira, mačevanja i plesanja bilo dio njegovog redovnog obrazovanja. Njegov rani nastup bio je s trinaest godina, a nakon toga je nastupao u nizu manjih predstava prije nego što je osamnaest godina kasnije zaigrao u Balet de Flore. Louis XIV. bio je nevjerojatno posvećen plesu, a njegovu strast i talent prepoznali su i njegovi učitelji, među kojima se ističe Pierre Beauchamp. Pod Beauchampovim nadzorom, Louis je svakodnevno trenirao više od dvadeset

godina. Njegova najveća uloga, po kojoj je i dobio naziv „Kralj Sunce“, bila je u baletu La Ballet de la nuit, gdje je utjelovio Sunce u sjajnom kostimu od zlata, rubina i bisera. Louis je ovu predstavu ponovio čak osam puta u istom mjesecu kako bi pojačao dojam. Balet je tako postao dominantna umjetnička forma toga doba, s čitavim plemstvom koje želi sudjelovati u predstavama ili ih gledati kako bi bili bliže kraljevoj milosti. Kralj se pobrinuo da balet ostane važan dio francuske kulture osnivanjem Akademie Royal de Musique et de Dance 1661. godine, poznate kao Pariška opera, koja je uključivala školu za plesače. Svojim djelovanjem, Louis XIV. promijenio je položaj plesačica u baletu, omogućivši ženama važnije uloge. Pierre Beauchamp postao je prvi „superintendent kraljevskog baleta“, a 1672. godine, balet postaje samostalna kazališna umjetnost s profesionalnim plesačima, što je označilo važan korak u razvoju baleta u Francuskoj (Kassing, 2017).

Slika 2: Kralj Louis XIV

Izvor: <https://www.baleti.hr/index.php?p=article&id=1976> (09.04.2024.)

U 18. stoljeću, vidljiv je sve veći broj koreografa i učitelja plesa, što je rezultiralo potrebom za razdvajanjem profesionalnog plesa od plesa za zabavu. Koreografi su počeli istraživati nove načine izražavanja na sceni te su željeli plesnim pokretima dodati dublje značenje radnji, suprotstavljajući se strogoj simetriji koja je dotad dominirala na sceni. U profesionalnom plesu, posebno u baletu, definirane su pet osnovnih pozicija nogu, detaljno opisane u knjizi *Le Maitre a dance* Pierrea Rameaua. Naglasak je bio na otvorenosti forme, pri čemu su stopala postavljena tako da tvore pravi kut. Ples se izvodio na sceni, s publikom

koja je sjedila ispred plesača, a naglasak je bio na pokretima, dok tlorisi na podu više nisu bili vidljivi. Ovo razdoblje obilježeno je tehničkom izvedbom plesa, pri čemu su se uvodili teški i komplicirani koraci poput *pirouette*, *cabrioli* i *entrechati*. Svaki plesač nastojao je unaprijediti tehniku i dodati nove elemente koji su nadilazili sposobnosti amatera. Razvojem tehnologije i scenskih mogućnosti, kazališna scena pružila je više mogućnosti u stvaranju scenografije za baletne predstave. Pojavila se kompleksna mašinerija koja je omogućila dizanje platformi s plesačima i scenografijom ili propadanje platformi u scenu, što je doprinijelo maštovitosti prikaza baletnih predstava. U 19. stoljeću dolazi do završne faze oblikovanja klasičnog baleta kakvog poznajemo danas. Plesne predstave postaju dostupnije i za manje elitnu publiku, usmjeravajući se prema srednjoj klasi u usponu. U ovoj fazi forme plesa, naglasak je na otvaranju nogu do punih 180 stupnjeva, a baletni klas postaje progresivan niz vježbi, počevši od osnovnih pokreta pa sve do najzahtjevnijih skokova i okretaja. Sustavan trening plesača omogućio je brz napredak tehničke vještine. Žene su počele plesati na vrhovima prstiju, a s vremenom su balerine naučile kako da ušivanjem vrhova svojih baletnih papučica postignu bolji oslonac (špice su se pojavile puno kasnije). Interesantno je napomenuti da su u to vrijeme žene počele preuzimati većinu muških uloga, preoblačivši se u muškarce, što je bio rezultat i potrebe za većom fleksibilnošću u izvođenju raznovrsnih uloga. Povijest baleta za djecu obuhvaća bogatu i raznoliku evoluciju ove umjetnosti koja se stoljećima prilagođavala potrebama i interesima mladih gledatelja. Balet za djecu nije samo jednostavna verzija klasičnih baletnih predstava, već se razvio kao poseban žanr prilagođen dječjoj publici, često s edukativnim i moralnim porukama. Balet za djecu nalazi svoje korijene u renesansi, kada su se plesovi izvodili kao dio obrazovnih programa plemićke djece. Međutim, pravi zamah ovom žanru dao je 19. stoljeću, kada su se počeli stvarati baleti posebno namijenjeni djeci. U to vrijeme, baleti su često bili temeljeni na bajkama i pričama koje su bile popularne među mladima, poput „Labuđeg jezera“ ili „Orašara“. Tijekom 20. stoljeća, razvojem filma i televizije, balet za djecu postaje još pristupačniji i popularniji. Gledajući animirane filmove, televizijske serije i druge medijske formate, djeca su mogla uživati u čaroliji baleta iz udobnosti vlastitog doma. Osim toga, baletne kompanije širom svijeta počele su stvarati posebne predstave za djecu koje su kombinirale klasični balet s elementima zabave i edukacije (Kassing, 2007).

3.1. Povijest baleta za djecu u Hrvatskoj

Prve zabilježene informacije o koreografima u Hrvatskoj datiraju iz 1857. godine, kada se Josip Freudenreich, među članovima ansambla koji su glumili i plesali u predstavi Graničar, istaknuo kao osoba koja je uredila kolo. Međutim, stvarna povijest baleta u Hrvatskoj počinje nekoliko godina nakon osnutka nacionalne opere 1859. godine. Već 1867. godine, Pietro Coronelli iz Venecije, koji je stigao u Zagreb iz Rijeke, započeo je s organiziranjem plesne i baletne obuke u sklopu nacionalnog kazališta. Prva njegova koreografija bila je za operetu Momci na brod Ivana pl. Zajca, a u trećoj postavljenoj operi Bojsijska vještica, također Ivana pl. Zajca, Coronelli se zajedno s amsterdamskom balerinom Ivanom Freisinger pojavio u prvom i trećem činu. Važan korak u razvoju hrvatske baletne scene napravila je Freisinger. 4. studenog 1876. godine, u HNK-u je praizvedena opera Nikola Šubić Zrinjski Ivana Zajca, čiji su dio sačinjavali baletni brojevi u koreografiji Ivane Freisinger. Baletni su brojevi izvedeni od strane novonastalog baletnog ansambla, prvi put predstavljenog zagrebačkoj publici upravo za tu priliku. Smatra se da je početak „organizirane profesionalne plesne umjetnosti u Zagrebu i Hrvatskoj“ bio 1894. godine kada je Ivana Freisinger pokrenula školu baletnog ansambla. Od tada pa sve do 1921. godine, balet u Hrvatskoj je bio isključivo „dekorativne prirode u opernim i operetnim predstavama“. Međutim, prije tog razdoblja stagnacije, bilo je nekoliko važnih trenutaka u razvoju baletne scene. Godine 1892. održana je prva samostalna baletna predstava Vila lutaka Josepha Bayera, a 1894. godine Stjepan Miletić je postao glavnom osobom u nacionalnom kazalištu, dovevši milansku primabalerinu Emmu Grondonu i osnovavši prvu zagrebačku baletnu školu. Po završetku Miletićeve doba, zagrebački balet je ušao u gotovo dvadesetogodišnje razdoblje stagnacije, sve do 1921. godine kada je Margareta Froman, primabalerina moskovske Carske opere, stigla u Zagreb i preuzela vodstvo zagrebačkog Baleta. Froman je stavila osnove „nacionalnog baleta kao grane umjetnosti u Hrvatskom narodnom kazalištu“, postavivši na scenu brojna antologijska baletna djela (Brkljačić, 2013).

Pino i Pia Mlakar, braćni par koji je značajno obilježio hrvatski balet, spojili su Labanovski, suvremeni pristup plesu i elemente klasičnog baleta. Njihov suvremeni avangardni balet „Đavo u selu“ prvi je put postavljen u Zürichu 1935. godine, a zatim i na zagrebačku pozornicu 1937. godine, gdje su za njega potpisali libreto, režiju i koreografiju. Ovaj balet se i danas izvodi te je postao klasikom nacionalne baštine. Nakon Zagreba, balet se utemeljio i u Splitu. Godine 1940., Ana Roje i Oskar Harmoš osnivaju balet u Splitu, no

rad baleta je obustavljen već sljedeće godine zbog talijanske okupacije, da bi se nastavio od 1944. godine. U Rijeci je balet osnovan 1946. godine (Sporiš, 2016).

Od 1941. do 1943. godine i ponovno od 1945. do 1953. godine, Ana Roje i Oskar Harmoš su bili na čelu zagrebačkog baleta. Za njihova vremena, hrvatski balet je doživio značajan napredak i afirmaciju. Tijekom pedesetih godina 20. stoljeća, u zagrebačkom baletu došlo je do smjene generacija, te su na scenu stupili mlađi plesači, pedagozi i koreografi kao što su Zlatica Stepan, Frane Jelinčić, Ivica Sertić, Sonja Kastl. U to vrijeme osnovana je i Srednja zagrebačka plesna škola, gdje su se obrazovali mnogi plesači poput Vesne Butorac, Melite Skorupski, Maje Bezjak, Lea Stipaničića, Ivana Kramara i drugih. Mnogi od njih su postigli uspjehe izvan Hrvatske kao plesači, pedagozi, voditelji ili asistenti u renomiranim baletnim trupama i ansamblima (Brkljačić, 2013).

Zagrebački je balet do 1965. godine bio dio Opere i često se suočavao s izazovima, oscilirajući između procvata i prijetnji ukidanja. Tek od 1965. godine postao je samostalno umjetničko tijelo unutar svoje institucije. Od tada su se u hrvatskom baletu pojavile nove umjetničke ambicije te je balet doživio procvat. Plesači poput Dinka Bogdanića, Štefana Furijana, Juraja Mofčana oblikovali su zagrebački balet, a na pozornici su se izvodili kako klasični, tako i suvremeni baleti. Sredinom 1970-ih suvremeni balet postao je izrazito popularan pod utjecajem plesača i koreografa Milka Šparembleka, čime su se afirmirali novi plesači poput Almire Osmanović, Irene Pasarić, Lidije Mile Milovac, Štefana Furijana, Dubravka Kolšeka, Svebora Sečaka, Milke Hribar i drugih. Od svojih početaka do danas, hrvatski balet, slično kao i balet širom svijeta, prošao je kroz različite transformacije, uvijek zadržavajući posvećenost tradiciji i akademskom školovanju kako bi uvijek bio sposoban izražavati željene umjetničke ideje plesom (Muzička enciklopedija, 1971).

Povijest baleta za djecu u Hrvatskoj obuhvaća bogatu i raznoliku tradiciju koja seže unatrag stoljećima. Balet je kao umjetnost stigao u Hrvatsku tijekom različitih razdoblja, a njegova popularnost među djecom i mladima rasla je tijekom povijesti zahvaljujući raznim kulturnim i obrazovnim inicijativama. Tijekom 20. stoljeća, baletne škole i akademije počele su nicati diljem Hrvatske, pružajući mladim talentima priliku za obrazovanje i usavršavanje u području baleta. Osim toga, mnoge baletske predstave i produkcije prilagođene su mladoj publici, često temeljene na poznatim bajkama i dječjim pričama (Brkljačić, 2013).

4. Estetika baleta u izvedbama za djecu

Balet je popularan izbor za mnoge roditelje i djecu zbog svoje gracioznosti i estetske privlačnosti. Balet za djecu ne samo da pruža estetsko zadovoljstvo prekrasnim plesnim pokretima i kostimima, već također potiče razvoj mašte, kreativnosti i emocionalne inteligencije kod djece. Svim ovim elementima, estetika baleta u izvedbama za djecu stvara čaroban svijet pun ljepote, mašte i emocija koji osvaja srca najmlađe publike. Kroz umjetnost baleta, djeca se upoznaju s ljepotom umjetnosti, razvijaju svoju estetsku osjetljivost i stvaraju nezaboravna iskustva koja će ih pratiti tijekom cijelog života (Maletić, 1983).

4.1. Kostimi, scenografija i glazba prilagođeni dječjem uzrastu

Kostimi, scenografija i glazba imaju ključnu ulogu u baletu za djecu, stvarajući atmosferu čarolije i čudesnih svjetova na sceni. Ovi elementi ne samo da pružaju vizualno i auditivno zadovoljstvo, već također potiču maštu i kreativnost djece, doprinoseći ukupnom doživljaju predstave. U ovom tekstu istražiti ćemo kako kostimi, scenografija i glazba zajedno stvaraju magični svijet baleta za djecu te na koji način doprinose estetskom i emocionalnom iskustvu najmlađe publike (Zujović, 2018).

Kostimi su jedan od najvažnijih elemenata u baletu za djecu, pružajući vizualni identitet likova i doprinoseći atmosferi predstave. Kostimi u baletu imaju važnu ulogu jer ne smiju ometati plesače tijekom izvedbe. Povijest baleta otkriva da su oni odigrali ključnu ulogu čak i u ranim izvedbama, poput *balleta de cour* koji se izvodio na dvorovima u 16. i 17. stoljeću. U to vrijeme, pratili su modu tog doba, a plesači su karakterizirani na temelju odjeće koja je bila u skladu s tadašnjim trendovima. Zanimljivo je da su spolovi bili jasno odvojeni tijekom takvih izvedbi, gdje su dame plesale samo u blizini kraljice, dok su muškarci izvodili ples pred kraljem. Kako bi se održala autentičnost, muškarci su često morali odijevati kostime ženskih likova. Ovo su izvodili uvjerljivo zbog tadašnje mode baroknog razdoblja koja je podrazumijevala slojevitou odjeću i snažnu šminku. Plesači su se često identificirali s likovima koje su često izvodili (Maletić, 1983).

Primjerice, francuski kralj Luj XIV poistovjetio se s likom grčkog Boga sunca te je zbog toga dobio nadimak „Le Roi Soleil“ (Kralj Sunce). Ova poistovjećivanja pomažu plesačima da unesu dublje razumijevanje i autentičnost u svoje izvedbe, čime doprinose bogatstvu interpretacije u baletu. Kreativnim dizajnima, raskošnim tkaninama i šarenim bojama, kostimi oživljavaju likove i priče na sceni, privlačeći pažnju djece i potičući njihovu

maštu. Likovi poput princeza, vilenjaka, vještica i zmajeva dobivaju novu dimenziju pomoću prekrasnih kostima koji naglašavaju ljepotu i eleganciju plesnih izvedbi. Svaki detalj kostima, poput ukrasa, nakita i detalja, pažljivo je osmišljen kako bi stvorio autentičan i prepoznatljiv izgled likova, doprinoseći tako ukupnom doživljaju predstave (Zujović, 2018).

Slika 3: Baletni kostimi

Izvor: <https://www.pinterest.com/pin/ballet-beautiful-october-2-2017--147915168994591530/> (16.04.2024.)

Današnje špice, neizostavan dio baletne opreme, dolaze s raznim karakteristikama koje omogućuju plesačima udobnost i podršku tijekom izvedbi. Špice su opremljene kopicama, dijelom papuče koji pokriva jagodice prstiju do vrhova. Ovisno o tržištu i preferencijama, špice mogu biti izrađene od plastike ili ljepljenih materijala. Špice su ključni dio baletne opreme koji doprinosi estetskom izgledu plesača. One dodaju eleganciju i gracioznost pokretima, ističući ljepotu i fluidnost linija tijela. U baletnim izvedbama za djecu, špice često doprinose bajkovitom dojmu i stvaraju iluziju lakoće i lepršavosti (Zujović, 2018).

Slika 4: Baletne špice

Izvor: <http://www.love-laurie.com/2015/11/new-pointe-shoes.html> (19.04.2024.)

Scenografija igra ključnu ulogu u stvaranju čarobnog svijeta na sceni, pružajući pozadinu za plesne izvedbe i doprinoseći atmosferi predstave. Pozornica se često pretvara u čarobne pejzaže, dvorce, šume i čudesne vrtove koji oduševljavaju publiku i uvlače je u svijet bajki i fantazije. Pažljivo osmišljenom scenografijom, djeca se mogu osjećati kao da su dio priče, potičući njihovu maštu i oduševljavajući ih čarolijom kazališta (Zujović, 2018). Autor dalje navodi kako scenografija oblikuje scensku izvedbu baleta za djecu:

1. Postavljanje prizora

Scenografija stvara ambijent i postavlja prizor za radnju baleta. Može predstavljati šumu, dvorac, čarobni vrt, ili bilo koji drugi imaginarni svijet koji je važan za priču. Dizajn pozornice treba biti dovoljno privlačan i sugestivan kako bi djeca mogla lako prepoznati okolinu i kontekst događanja.

2. Korištenje boja i svjetla

Boje i svjetla imaju veliki utjecaj na dječju percepciju i emocionalni doživljaj. Svijetle boje i topli tonovi mogu potaknuti osjećaj radosti i uzbuđenja, dok tamnije nijanse i prigušeno svjetlo mogu stvoriti napetost ili tajanstvenost. Scenografi koriste ove elemente kako bi prilagodili atmosferu svakom dijelu priče.

3. Detalji i rekviziti

Detalji u scenografiji mogu obogatiti svaki prizor i dodati dubinu priči. Rekviziti poput rekvizita, kostima i pozadinskih elemenata mogu dodati autentičnost i vjerodostojnost svijetu predstave. Za djecu je važno da se lako identificiraju s likovima i situacijama, stoga su detalji ključni za njihovo uključivanje u priču.

4. Prilagođavanje dječjem uzrastu

Scenografija u baletu za djecu često je prilagođena dječjem uzrastu i senzibilitetu. Boje, oblici i motivi mogu biti jednostavniji i živopisniji kako bi privukli pažnju djece i potaknuli njihovu maštu. Također, scenografija može biti interaktivna, omogućavajući djeci da se aktivno uključe u priču.

5. Podrška priči i tematici

Scenografija treba podržati tematiku i poruke koje se prenose baletnom predstavom. Pažljivo odabranim elementima scenografije, poput pozadinskih projekcija, dekora i kostima, može se naglasiti važnost moralnih pouka ili vrijednosti koje se prenose pričom.

U konačnici, scenografija u scenskoj izvedbi baleta za djecu ima ključnu ulogu u stvaranju magičnog svijeta koji će djetetu pružiti nezaboravno iskustvo i potaknuti razvoj njihove kreativnosti i mašte (Zujović, 2018).

Slika 5: Baletna scenografija

Izvor: <https://anhistorianabouttown.com/behind-the-ballet-sleeping-beauty/> (18.04.2024.)

Prema Goodwinu (1998), funkcija glazbe u kontekstu baleta do 20. stoljeća uglavnom je bila pružiti dekorativni i ritmički poticaj koreografiji. Glazba je služila kao pratnja plesnoj izvedbi i pridržavala se ciljeva djela. Međutim, tek su u 19. stoljeću romantični skladatelji poput Léa Delibesa, Petra Iljiča Čajkovskog i Igora Stravinskog unijeli dublje emocionalne slojeve u baletnu glazbu. Do dvadesetog stoljeća, promjena se dogodila s prestankom

ekskluzivnog skladanja glazbe za pojedine baletske predstave. Umjesto toga, sve više baleta počelo se stvarati na već postojeću glazbu. Ova promjena, kako ističe Goodman (2020), bila je vidljiva prije svega u Sjedinjenim Američkim Državama i zapadnoj Europi, gdje su postali popularni baleti u jednom činu različitih trajanja. Kreiranje baleta na postojeću glazbu otvorilo je vrata koreografima za veću kreativnu slobodu. Različite glazbene forme, od srednjovjekovne glazbe do moderne elektronike, počele su se koristiti u baletu. Funkcija glazbe u plesu također se promijenila, postajući ponekad dekorativna, a ponekad i integrirana u svaku plesnu frazu. Neki koreografi su čak tražili od plesača da se identificiraju s određenim glazbenim instrumentom ili da oponašaju njegov „karakter“ tijekom plesa. Također, postojala je tendencija korištenja iste glazbe za različite baletske koreografije. Unatoč promjenama, ostala je težnja za podudarnošću između baletne glazbe i koreografije, kao što je postavio Carlo Blasis, sugerira Goodwin (1998). Ove promjene u funkciji glazbe u baletu odražavaju širu evoluciju ove umjetnosti tijekom vremena (Adulmar, Simončić, 2016).

Pomoću kostima, scenografije i glazbe, balet za djecu stvara magičan svijet pun ljepote, mašte i emocija koji osvaja srca najmlađe publike. Ovi elementi ne samo da pružaju vizualno i auditivno zadovoljstvo, već također potiču razvoj mašte, kreativnosti i emocionalne inteligencije kod djece. Kroz umjetnost baleta, djeca se upoznaju s ljepotom umjetnosti, razvijaju svoju estetsku osjetljivost i stvaraju nezaboravna iskustva koja će ih pratiti tijekom cijelog života. Kostimi, scenografija i glazba zajedno stvaraju nezaboravne predstave koje obogaćuju kulturno i umjetničko iskustvo djece te ih potiču na ljubav prema baletu i umjetnosti uopće (Maletić, 1983).

5. Edukativni aspekti baleta za djecu

Maletić (1983) navodi prednosti učenja baleta za djecu koje proizlaze iz interakcije tijela i uma. Balet jača fizičke sposobnosti te razvija mentalne vještine poput koncentracije, fokusiranosti i samodiscipline. Ove karakteristike oblikuju osobu koja se uspješno nosi s izazovima, discipliniranom je, fokusiranom i uravnoteženom, što su i osobine koje krasi profesionalne plesače. Balet potiče razvoj tih osobina kod djece, a one mogu postati trajne, bez obzira na to hoće li se dijete kasnije profesionalno baviti baletom ili ne. Ples, kao forma koja obuhvaća cijelo biće, potiče razvoj djece na različitim razinama, uključujući neurofiziološku, motoričku, spoznajnu, emocionalnu, društvenu i estetsku. Dijete plesom razvija kreativno izražavanje te stječe osnove pokreta koje mu kasnije služe kao temelj za daljnje napredovanje u plesnom obrazovanju. U predškolskoj dobi, kosti djece su još mekane i elastične, što omogućuje pravilno razgibavanje i učenje osnova pokreta bez prisile. Važno je poticati i razvijati njihovu muzikalnost prema njihovim razvojnim mogućnostima, kao i prostornu orijentaciju, poznavanje ritma i metra. Balet ima neosporan utjecaj na motoričke sposobnosti djece, uključujući gibljivost, ravnotežu i koordinaciju. Plesom djeca razvijaju želju za istraživanjem sebe i svoje okoline, teže učenju i postizanju uspjeha. Baletni programi pružaju strukturirani pristup koji razvija poštovanje prema pravilima, uvažavanje autoriteta te suradnju i komunikaciju s drugima. Djeca također uče o timskom radu, aktivnom slušanju i interaktivnoj komunikaciji (Maletić, 1983).

5.1. Razvoj motoričkih sposobnosti

Razvoj motoričkih sposobnosti plesom za djecu igra ključnu ulogu u njihovom sveukupnom razvoju. Ples je više od samo aktivnosti; to je proces koji oblikuje tijelo i um djeteta na mnoge načine. Ritmičkim pokretima i koordinacijom, djeca ne samo da stječu fizičku sposobnost, već i razvijaju osjećaj za glazbu, prostor i interakciju s drugima. Ples pomaže u razvoju fine i grube motorike kod djece. Raznim plesnim koracima i pokretima, djeca uče kontrolirati svoje tijelo na precizan način. Osim toga, složeni plesni obrasci zahtijevaju dobru ravnotežu i koordinaciju, što dodatno jača mišiće i poboljšava motoričke sposobnosti. Primjerice, dok izvode piruete ili skokove, djeca moraju uskladiti svoje pokrete s glazbom i održati stabilnost tijela, što pridonosi razvoju motoričke spretnosti (Velčić, 2018).

Ples također potiče razvoj prostorne svijesti kod djece. Plesnim rutinama i koreografijom, djeca uče prepoznati prostor oko sebe i prilagoditi svoje pokrete u skladu s tim. To je posebno važno u razvoju djece u mlađoj dobi, jer im pomaže u razumijevanju svoje fizičke okoline i interakciji s njom. Osim toga, ples potiče razvoj kognitivnih sposobnosti kod djece. Učenjem plesnih koraka i memoriranje plesnih sekvenci, djeca vježbaju pamćenje, koncentraciju i sposobnost izvršavanja višezadaćnih aktivnosti. Tijekom plesne nastave, djeca moraju pratiti instrukcije učitelja, sinkronizirati svoje pokrete s glazbom i istovremeno komunicirati s drugim plesačima, što sve zajedno doprinosi razvoju kognitivnih sposobnosti. Važno je istaknuti da ples nije samo fizička aktivnost, već ima i dublje emocionalne i socijalne aspekte. Plesom djeca izražavaju svoje emocije i osjećaje na kreativan način. Pokreti tijela postaju način izražavanja, a ples postaje sredstvo za izražavanje radosti, tuge, uzbuđenja ili straha. Osim toga, ples potiče suradnju i timski rad među djecom. Grupnim plesnim aktivnostima, djeca uče raditi zajedno, slušati jedni druge i podržavati se međusobno, što su sve važne vještine koje će im koristiti u životu. U zaključku, razvoj motoričkih sposobnosti plesom, za djecu ima brojne koristi. Ples potiče razvoj fine i grube motorike, prostorne svijesti, kognitivnih sposobnosti, ali i emocionalne i socijalne inteligencije. Ritmičkim pokretima i koordinacijom, djeca ne samo da razvijaju svoje tijelo, već i svoj um na sveobuhvatan način. Stoga je važno promicati ples kao aktivnost u djetinjstvu kako bismo podržali zdrav razvoj djece u svim aspektima njihovog života (Katarinčić, 2013).

5.2. Poticanje mašte i kreativnosti

Poticanje mašte i kreativnosti plesom, za djecu predstavlja ključnu komponentu u njihovom razvoju. Ples nije samo fizička aktivnost, već je i sredstvo koje potiče djetetovu sposobnost izražavanja i stvaralaštva. Ritmičkim pokretima, djeca se oslobađaju inhibicija i prepuštaju svojoj mašti. Ples je prostor slobodnog izraza, gdje nema pravila i granica. Djeca su slobodna kretati se onako kako osjećaju i izražavati se na način koji im odgovara. Uz slobodno kretanje, ples također potiče improvizaciju. Djeca imaju priliku istraživati različite pokrete i stilove plesa, te na taj način razvijaju svoju kreativnost. U takvom okruženju, djeca se osjećaju potpuno slobodno izražavati svoje misli i osjećaje. Oni mogu stvarati vlastite plesne rutine, kombinirati različite elemente pokreta i izrađivati svoje priče plesom. Ples može poslužiti kao sredstvo za maštovito igralište. Interpretacijom glazbe i priča, djeca mogu utjeloviti različite likove i uloge. Oni se pretvaraju u princeze, vitezove, vještice ili superjunake te plesnim pokretima stvaraju vlastite svjetove i avanture. Plesni prostor postaje

njihovo maštovito igralište, gdje se snovi pretvaraju u stvarnost. Osim što potiče maštovitu igru, ples također potiče kreativno oblikovanje prostora. Djeca mogu koristiti rekvizite poput traka, štapova, vrpca ili tkanina kako bi stvorili svoje vlastite scenografije i okruženja za ples. Igrom s prostorom, djeca razvijaju svoju kreativnost i sposobnost vizualizacije. Također, plesne kostime mogu poslužiti kao sredstvo za izražavanje i transformaciju, te poticati dječju maštu i kreativnost. Ples nije samo sredstvo za izražavanje, već i alat za razvoj inovativnog razmišljanja. Plesom djeca uče eksperimentirati s pokretima i idejama. Oni istražuju različite načine kretanja i kombiniraju ih na kreativan način. Također, ples potiče rješavanje problema koreografijom i improvizacijom. Djeca se suočavaju s izazovima i preprekama te uče kako ih prevladati na inovativan način. Integracija plesa u obrazovni kontekst pruža dodatne mogućnosti za poticanje mašte i kreativnosti kod djece. Nastavom umjetnosti i kreativnosti, djeca imaju priliku istraživati različite plesne stilove i tehnike te razvijati svoju vlastitu umjetničku izražajnost. Također, ples se može povezati s drugim predmetima u kurikulumu, poput matematike, znanosti ili jezika, pružajući djeci interdisciplinarno iskustvo i potičući njihovu kreativnost na različitim područjima. Svim ovim aktivnostima i pristupima, ples postaje snažan alat za poticanje mašte i kreativnosti kod djece. On potiče slobodno izražavanje, potiče improvizaciju, maštovitu igru i kreativno oblikovanje prostora te razvija inovativno razmišljanje kod djece. Stoga je važno promicati ples kao sredstvo za razvoj maštovitih i kreativnih umova djece te osigurati pristup plesnim aktivnostima u svim sferama dječjeg života (Katarinčić, 2013).

5.3. Emocionalni i socijalni razvoj

Ples, kao univerzalni jezik izražavanja, ima ključnu ulogu u emocionalnom i socijalnom razvoju djece. Plesom djeca imaju priliku izražavati svoje osjećaje, razvijati samopouzdanje i učiti o međuljudskim odnosima. Ovaj tekst istražuje važnost plesa u poticanju emocionalnog i socijalnog razvoja kod djece te kako ritam pokreta oblikuje njihove osjećaje i interakcije s drugima. Ples je izvrstan način za izražavanje emocija. Pokretima tijela i ritmom glazbe, djeca mogu prenositi svoje osjećaje na kreativan način. Na primjer, brzi pokreti tijela mogu izraziti radost ili uzbuđenje, dok sporiji i nježniji pokreti mogu izraziti tugu ili melanholiju. Plesom djeca uče kako prepoznati i izraziti svoje emocije na zdrav način, što im pomaže u emocionalnom razvoju. Osim što ples omogućuje izražavanje vlastitih emocija, također potiče empatiju i suosjećanje prema drugima. Grupnim plesnim aktivnostima, djeca uče surađivati s drugima, slušati njihove osjećaje i reagirati na njih na

suosjećajan način. Ples tako postaje sredstvo za razumijevanje i podršku drugima, što doprinosi razvoju njihove empatije i socijalnih vještina. Ples također igra ključnu ulogu u razvoju samopouzdanja i samopoštovanja kod djece. Uspješnim izvođenjem plesnih koraka i nastupa pred drugima, djeca stječu osjećaj postignuća i vjeruju u svoje sposobnosti. To im pomaže u izgradnji pozitivne slike o sebi i osjećaju sigurnosti u vlastite mogućnosti. Također, kada dobiju povratne informacije i pohvale za svoj plesni rad, to dodatno potiče njihovo samopouzdanje i osjećaj vrijednosti (Žugić, 1996).

Plesne aktivnosti također potiču razvoj međuljudskih odnosa kod djece. Plesnim radionicama i nastupima, djeca stvaraju bliske veze s drugim plesačima i instruktorima. Oni uče kako komunicirati, surađivati i rješavati konflikte na konstruktivan način. Plesni prostor postaje mjesto gdje se grade prijateljstva i međusobno povjerenje, što je ključno za razvoj socijalnih vještina kod djece. Osim toga, ples potiče razvoj timskog rada kod djece. Grupnim plesnim nastupima, djeca uče kako raditi zajedno kao tim kako bi postigli zajednički cilj. Oni uče kako se prilagoditi drugima, slušati njihove ideje i podržavati ih u njihovim nastojanjima. Ove vještine su važne za uspješno funkcioniranje u društvu i radu u timskom okruženju. Tijekom svih ovih aktivnosti i interakcija, ples igra važnu ulogu u emocionalnom i socijalnom razvoju djece. On potiče izražavanje emocija, razvija empatiju i suosjećanje, jača samopouzdanje i samopoštovanje te potiče razvoj međuljudskih odnosa i timskog rada. Stoga je važno promicati ples kao sredstvo za poticanje emocionalnog i socijalnog razvoja kod djece te osigurati pristup plesnim aktivnostima u djetinjstvu kako bi se podržao njihov cjelokupni razvoj (Katarinčić, 2013).

6. Popularne baletne predstave za djecu

Popularne baletne predstave za djecu predstavljaju čaroban svijet umjetnosti koji osvaja srca mladih gledatelja diljem svijeta. Balet je nevjerojatna umjetnost koja ne samo da očarava svojom tehnikom i elegancijom, već i pričama koje prenosi pokretom i glazbom.

6.1. Labuđe jezero

Jedna od najpoznatijih i najomiljenijih baletnih predstava za djecu je „**Labuđe jezero**“ ili „Swan Lake“. „Labuđe jezero“ jedno je od najpoznatijih baletnih djela koje je ikada stvoreno, a njegova ljepota i magija privlače publiku diljem svijeta već više od jednog stoljeća. Unatoč tome što je prvotno kreirano za odraslu publiku, „Labuđe jezero“ često se prilagođava i izvodi kao predstava za djecu, pružajući im priliku da uđu u čarobni svijet baleta i upoznaju nezaboravne likove i priče koje oživljavaju na pozornici. „Labuđe jezero“, remek-djelo skladatelja Petra Iljiča Čajkovskog i koreografa Mariusa Petipaa, prvi je put izvedeno u Moskvi 1877. godine. Od tada je postalo simbol klasičnog baleta i jedno od najomiljenijih djela baletne umjetnosti. Radnja se vrti oko mladog princa Siegfrieda koji se zaljubi u prelijepu djevojku- labudicu Odettu, koja je pod čarolijom zlog čarobnjaka Rothbarta. „Labuđe jezero“ je priča o ljubavi, borbi dobra i zla te o trijumfu ljubavi nad svim preprekama. Kada se „Labuđe jezero“ prilagođava za izvedbu za djecu, postoje određene prilagodbe u izvedbi kako bi se osiguralo da je pristupačno i privlačno dječjoj publici. Glazba, koreografija, scenografija i kostimi često se prilagođavaju tako da budu primjereni dječjem uzrastu i senzibilitetu. Jedna od ključnih promjena u izvedbi „Labuđeg jezera“ za djecu je skraćivanje trajanja predstave. Djeca obično imaju kraću pažnju od odraslih, pa je važno da predstava bude dovoljno dinamična i kratka kako bi se zadržala njihova pažnja. Stoga se često izostavljaju neki dijelovi ili se skraćuju scene kako bi se smanjila ukupna dužina predstave, ali se ipak zadržava osnovna radnja i emotivna dubina priče. Također, koreografija se može pojednostaviti kako bi bila lakše razumljiva djeci, a glazba se može prilagoditi tako da bude vedrija i živopisnija. Scenografija i kostimi također mogu biti svjetliji i šareniji kako bi privukli pažnju djece i stvorili čarobni svijet na pozornici koji će ih očarati i inspirirati. Jedan od izazova prilagođavanja „Labuđeg jezera“ za djecu je i način prikazivanja likova i emocija na sceni. Baletni plesači moraju prilagoditi svoje izvedbe kako bi bile jasnije i ekspresivnije za djecu, koristeći veće geste i izražajnije pokrete kako bi prenijeli osjećaje likova na pozornici. Također, dijalog između likova može biti

pojednostavljen ili izostavljen kako bi se olakšalo razumijevanje priče. „Labuđe jezero“ za djecu može biti ne samo zabavno iskustvo, već i prilika za učenje o umjetnosti, glazbi, plesu i emocionalnim temama poput ljubavi, hrabrosti i prijateljstva. Ovom prekrasnom baletnom predstavom, djeca mogu naučiti cijeniti ljepotu klasične umjetnosti i razviti svoju maštu i kreativnost. „Labuđe jezero“ za djecu nije samo izvedba na pozornici to je putovanje u čarobni svijet bajki i snova, gdje se ljubav, hrabrost i magija susreću i pobjeđuju sve prepreke. Ova prekrasna baletna predstava može ostaviti dubok i trajan utisak na dječju publiku, potičući ih da sanjaju i vjeruju u ljepotu svijeta oko sebe (Beaumont, 2015).

6.2. Uspavana ljepotica

„Uspavana ljepotica“ jedno je od najomiljenijih baletnih djela koje se izvodi diljem svijeta. Ovo remek-djelo, čiji je glazbu skladao Pjotr Iljič Čajkovski, a koreografiju Marius Petipa, temelji se na bajci Charlesa Perraulta „Trnova Ružica“. Predstava je neodoljiva mješavina prekrasnih kostima, bajkovite glazbe i impresivnih plesnih izvedbi koje očaravaju publiku svih uzrasta. Radnja „Uspavane ljepotice“ vrti se oko princeze Aurore, koja je proketo spavala stotinu godina zbog zle kletve. No, njezina ljubavna priča s princem Phillipom, hrabrim i odvažnim mladićem, osigurava sretno rješenje za njihovu ljubav i kraj zle kletve. Ova prekrasna priča ispunjena je magijom, avanturom i naravno, ljubavlju. Kada se „Uspavana ljepotica“ prilagođava za izvedbu za djecu, postoje određene prilagodbe koje se obično provode kako bi se osiguralo da je predstava prikladna za mladu publiku. Prilagodbe ili adaptacije se mogu odnositi na različite aspekte predstave, uključujući koreografiju, glazbu, scenografiju i kostime (Crnković, Težak, 2002).

6.3. Mačak u čizmama

„Mačak u čizmama“ klasična je priča koja je osvojila srca djece diljem svijeta i postala temelj za mnoge adaptacije u različitim umjetničkim oblicima. Ova priča, koja potječe iz europske baštine, dobila je svoju baletnu adaptaciju koja je osvojila pozornice i publiku svojom čarolijom, šarmom i emocionalnom dubinom. Glavni junak ove priče je mačak, obdaren nevjerojatnom lukavošću i snalažljivošću, ali i velikim srcem. Tijekom svoje avanture, mačak demonstrira hrabrost, inteligenciju i vještinu kako bi pomogao svom vlasniku, mladom i siromašnom seljaku, da postane bogat i sretan čovjek. Baletna adaptacija „Mačka u čizmama“ donosi ovu prekrasnu priču na pozornicu plesom, glazbom i

impresivnom scenografijom. Predstava obično počinje u ruralnom okruženju, gdje mladi seljak nasljeđuje svog mačka nakon smrti oca. Mačak, neobično lukav i inteligentan, brzo dolazi na ideju kako da promijeni sudbinu svog vlasnika. Plesnim scenama i glazbenim brojevima, publika svjedoči mačkovim avanturama dok pokušava uvjeriti bogatog markiza da je njegov vlasnik zapravo moćni markiz de Carabas. Mačak koristi svoju lukavost da se obračuna s zlim mađioničarom i osigura svojem vlasniku bogatstvo, slavu i sreću. Jedna od ključnih komponenti ove baletne predstave je izvanredna koreografija, koja prenosi priču plesnim pokretima i izražajnim gestama. Plesači se transformiraju u likove iz priče, prenoseći njihove emocije, sukobe i trijumfe svojim izvedbama na pozornici. Ritmičkim i gracioznim pokretima, publika se uvlači u čarobni svijet „Mačka u čizmama“ i postaje dio njegove nevjerovatne avanture. Scenografija ima ključnu ulogu u stvaranju atmosfere i postavljanju scene za „Mačka u čizmama“. Od seoskih pejzaža do dvoraca i šuma, scenski dizajn stvara vizualno privlačan svijet koji oživljava priču i stvara okruženje u kojem se radnja odvija. Impresivnim kulisama, svjetlosnim efektima i kostimima, publika se prenosi iz stvarnog svijeta u čarobni svijet bajke. Glazba je također bitan element u „Mačku u čizmama“, stvaraj atmosferu, naglašava emocije i prati ritam plesa. Baletna glazba, često romantična i melodiозна, doprinosi emocionalnoj dubini predstave i pomaže u prenošenju osjećaja likova na pozornici. Prepoznatljivim temama i dinamičnim ritmovima, glazba dodaje sloj magije i uzbuđenja u predstavu. Jedan od važnih čimbenika „Mačka u čizmama“ je i moralna poruka koja se provlači kroz priču. Tijekom avantura mačka i njegovog vlasnika, djeca mogu naučiti važne lekcije o hrabrosti, snalažljivosti, prijateljstvu i važnosti dobrih djela. Ova priča podsjeća nas da prava snaga dolazi iznutra i da je moguće prevladati prepreke uz malo hrabrosti i vjere u sebe (Crnković, Težak, 2002).

6.4. Orašar

„Orašar“, klasično baletno remek-djelo koje je stvorio ruski skladatelj Pjotr Iljič Čajkovski, predstavlja bajkovitu priču koja oduševljava publiku diljem svijeta već više od stoljeća. Ova čarobna priča, ispunjena nevjerovatnom glazbom, impresivnom koreografijom i prekrasnom scenografijom, pruža nezaboravan doživljaj svim generacijama, uključujući i najmlađe gledatelje. Radnja „Orašara“ počinje na Badnju večer, gdje se mlada djevojčica Marie igra s darom koji je dobila od njezinog ujaka, ekscentričnog dr. Drosselmeyera. Taj dar je drveni oraščić, koji je prema priči čaroban. Dok se Marie igra s oraščićem, događa se nevjerovatna transformacija koja započinje u ponoć. Oraščić oživi, a Marie se nađe usred

čarobnog svijeta u kojem se susreće s vojnicima, miševima i princem. Impresivnim plesnim scenama i dinamičnom glazbom, publika je uvučena u fantastično putovanje Marie kroz čarobni svijet. Slijede epske bitke između vojnika i miševa, romantični plesovi između Marie i princa te čarobne scene koje oživljavaju pred gledateljevima očima. Ova prekrasna priča kombinira elemente bajke, avanture i ljubavi kako bi stvorila nezaboravan doživljaj za cijelu obitelj. Kada se „Orašar“ prilagođava za izvedbu za djecu, postoje određene prilagodbe koje se često provode kako bi se osiguralo da je predstava prikladna za mladu publiku. Jedna od tih prilagodbi je skraćivanje trajanja predstave kako bi se prilagodilo kraćoj pažnji djece. Scene se mogu skratiti ili pojednostaviti kako bi se smanjila ukupna dužina predstave, ali se ipak zadržava osnovna radnja i emocionalna dubina priče. Koreografija također može biti prilagođena kako bi bila razumljivija i privlačnija djeci. Plesači mogu koristiti veće geste i izražajnije pokrete kako bi prenijeli emocije i priču na jasan i dinamičan način. Također se može smanjiti broj složenih plesnih figura kako bi se olakšalo razumijevanje djece. Scenografija igra ključnu ulogu u stvaranju atmosfere i postavljanju scene za „Orašara“. Od bajkovitih dvoraca do snježnih šuma i čarobnih krajolika, scenski dizajn stvara vizualno privlačan svijet koji oživljava priču i stvara okruženje u kojem se radnja odvija. Pomoću impresivnih kulisa, svjetlosnih efekata i kostima, publika se prenosi u čarobni svijet bajke. Glazba je, naravno, važan element „Orašara“. Čajkovskijeva glazba, koja je sama po sebi remek-djelo, stvara atmosferu čarobnog svijeta i prati emocije likova na pozornici. Melodije poput „Plesa šećerne vile“ i „Waltza cvjetova“ ostaju nezaboravne i privlače gledatelje u čarobni svijet baleta. Jedan od najznačajnijih aspekata „Orašara“ za djecu je edukativni potencijal ove predstave. Gledajući balet, djeca mogu naučiti o klasičnoj glazbi, plesu i umjetnosti, ali također i o važnim životnim lekcijama poput hrabrosti, prijateljstva i ljubavi. „Orašar“ pruža priliku djeci da se upuste u svijet mašte i fantazije, ali također da iz njega izvuku pouke i vrijednosti koje će nositi sa sobom tokom cijelog života. Ukratko, „Orašar“ balet za djecu ostaje nezaboravno iskustvo koje obogaćuje duh i maštu mladih gledatelja. Prekrasnom pričom, impresivnom glazbom, izvanrednim plesnim izvedbama i čarobnom scenografijom, ova predstava pruža nezaboravan doživljaj za sve koji je gledaju (Đurišić, 2023).

6.5. Mala sirena

„Mala sirena“ jedna je od najljepših i najdirljivijih priča koje su ikad ispričane, a njezina adaptacija kao balet za djecu dodatno oživljava tu bajkovitu priču na sceni.

Inspirirana Andersenovom pričom o sireni koja sanja o životu izvan mora i o ljubavi prema čovjeku, ova predstava pruža emocionalno duboko iskustvo i nezaboravan doživljaj za mlade gledatelje. Radnja baleta prati avanture male sirene koja se zaljubi u mladog princa nakon što ga spasi od brodoloma. Međutim, sirena je svjesna da ne može biti s njim jer je on čovjek, a ona morsko biće. Kako bi ostvarila svoj san da postane ljudsko biće i bude s princem, sirena se obraća zloj morskoj vještici koja joj daje noge u zamjenu za njezin glas. Iako postane ljudsko biće, cijena koju plaća je visoka - gubi svoj glas i osjeća je. Iako princ ne zna da je to bila sirena koja ga je spasila, on je privučen misterioznom djevojkom koju je spasio i odluči je oženiti. Međutim, sirena pati zbog gubitka svog glasa i saznanja da ne može biti s princem. Na kraju, ona se suočava s teškom odlukom ostati s princem i izgubiti svoju dušu ili se vratiti u more i ponovno postati sirena. Baletna adaptacija „Male sirene“ za djecu često sadrži prilagodbe kako bi bila prikladna za mladu publiku. Radnja se može pojednostaviti kako bi bila razumljiva djeci, a plesne scene mogu biti dinamične i zabavne kako bi zadržale pažnju mladih gledatelja. Također se mogu dodati elementi interakcije s publikom kako bi se uključila i angažirala djeca tijekom predstave. Scenografija igra ključnu ulogu u stvaranju atmosfere „Male sirene“ na pozornici. Od prekrasnih podvodnih pejzaža do dvoraca i morskih stvorenja, scenski dizajn stvara vizualno impresivan svijet koji oživljava priču i pruža gledateljima osjećaj da su uronjeni u čarobni svijet morskih dubina. Glazba je također neizostavan dio doživljaja „Male sirene“. Originalna glazba, koju je napisao ruski skladatelj Aleksandr Glazunov, stvara atmosferu tajanstvenosti i ljepote podvodnog svijeta. Melodije poput „Plesa sirene“ i „Podvodne kraljice“ prenose emocije likova i događaja na pozornici te pružaju gledateljima nezaboravan glazbeni doživljaj. Jedan od najvažnijih aspekata „Male sirene“ je njezina univerzalna poruka o ljubavi, žrtvi i prihvaćanju sebe. Pričom o sireni koja riskira sve kako bi bila s voljenom osobom, djeca uče važne lekcije o hrabrosti, odanosti i samoprihvatanju. Ova bajka podsjeća nas da je prava ljubav nesebična i da je ponekad potrebno žrtvovati nešto kako bi drugi bili sretni. Gledajući balet „Mala sirena“, djeca se upoznaju s klasičnom umjetnošću baleta, ali i s važnim temama o ljubavi, hrabrosti i prihvaćanju različitosti. Ova predstava pruža ne samo zabavno i magično iskustvo na pozornici, već i priliku za dublje promišljanje o životnim vrijednostima i emocijama. Baletne predstave za djecu ne samo da očaravaju svojom ljepotom i elegancijom, već imaju i dublje značenje koje potiče maštu, razvija emocionalnu inteligenciju i potiče moralne vrijednosti. Bajkovitim pričama, prekrasnim kostimima i maštovitim koreografijama, baletne predstave za djecu pružaju nezaboravno iskustvo koje obogaćuje njihovu dušu i potiče ih na sanjarenje i

vjerovanje u čuda. Stoga nije iznenađujuće što su ove predstave postale neizbježan dio djetinjstva za mnoge generacije djece diljem svijeta (Crnković, Težak, 2002).

6.6. Klasične bajke u suvremenom svijetu

Klasične bajke imaju nevjerojatan kapacitet da prežive vijekove i prilagode se suvremenim vremenima. U baletu za djecu, ove bajke dobivaju novi život suvremenim interpretacijama i adaptacijama koje ih čine pristupačnijima i relevantnijima za današnje mlade publike (Maletić, 1983).

Klasična bajka koja je pronašla svoje mjesto u suvremenom svijetu baleta za djecu je „**Pepeljuga**“. „Pepeljuga“ jedna je od najpoznatijih bajki diljem svijeta, a njezina adaptacija kao balet za djecu predstavlja jedno od najljepših umjetničkih djela koje se može doživjeti na pozornici. Inspirirana klasičnom pričom o siromašnoj djevojci koja postaje princeza zahvaljujući svojoj dobroti i ljubaznosti, ova baletna predstava donosi bajkovitu atmosferu i nezaboravno iskustvo za mlade gledatelje. Radnja baleta prati Pepeljugu, mladu djevojku koja živi s okrutnom maćehom i zlim polusestrama. Unatoč teškim uvjetima, Pepeljuga ostaje ljubazna i nesebična. Kada kraljevski dvorac organizira ples, a princ traži svoju buduću princezu, Pepeljuga sanjari o sudjelovanju, ali joj okrutna obitelj to ne dopušta. Međutim, uz pomoć vile, Pepeljuga dobiva prekrasnu haljinu i odlazi na ples. Na plesu, princ se zaljubi u nju, ali prije nego što stigne otkriti njezin identitet, Pepeljuga mora pobjeći jer je sat otkucao ponoć. Kroz niz prepreka, uključujući izgublenu cipelicu i nevjerojatnu potragu princa da pronađe djevojku koja mu je ukrala srce, Pepeljuga konačno pronalazi svoj sretan kraj udaju za princa i život pun ljubavi i sreće. Baletna adaptacija „Pepeljuge“ za djecu često sadrži prilagodbe kako bi bila prikladna za mladu publiku. Radnja se može pojednostaviti kako bi bila razumljiva djeci, a plesne scene mogu biti dinamične i zabavne kako bi zadržale pažnju mladih gledatelja. Također se mogu dodati elementi interakcije s publikom kako bi se uključila i angažirala djeca tijekom predstave. Scenografija ima ključnu ulogu u stvaranju atmosfere na pozornici. Od prekrasnog kraljevskog dvorca do skromne kuće u kojoj Pepeljuga živi sa svojom maćehom i sestrama, scenski dizajn stvara vizualno impresivan svijet koji oživljava priču i pruža gledateljima osjećaj da su uronjeni u bajkovitu atmosferu. Glazba također ima važnu ulogu u baletu, a nju je skladao ruski skladatelj Sergej Prokofjev. Ona prenosi emocije likova i događaja na pozornici te pruža gledateljima nezaboravan glazbeni doživljaj. Melodije poput „Plesa vilinskih kuma“ i „Plesa vještica“ stvaraju atmosferu čarolije i napetosti, dok plesne scene poput plesa na plesu dodaju dinamičnost i

ritam predstavi. Jedna od najvažnijih poruka „Pepeljuge“ je poruka o dobroti, nadi i vjeri u sretan završetak. Pričom o djevojci koja se suočava s teškoćama, ali zadržava svoju dobrotu i ljubaznost, djeca uče važne lekcije o hrabrosti, ustrajnosti i vjeri u ljubav. Ova bajka podsjeća nas da dobrota i ljubaznost uvijek pobjeđuju i da se dobre stvari događaju onima koji čine dobro. Gledanjem ovoga baleta, djeca se upoznaju s klasičnom umjetnošću baleta, ali i s važnim temama o ljubavi, dobroti i nadi. Predstava pruža ne samo zabavno i čarobno iskustvo na pozornici, već i priliku za dublje promišljanje o životnim vrijednostima i emocijama.

„**Snjeguljica**“ je još jedna klasična bajka koja je pronašla svoje mjesto u suvremenom baletu za djecu. „Snjeguljica“ je jedna od najomiljenijih bajki koje su se proširile diljem svijeta, a adaptacija ove priče kao baleta za djecu donosi čaroliju i ljepotu klasičnog baletnog izričaja na pozornicu. Inspirirana pričom braće Grimm, ova baletna predstava oduševljava mlade gledatelje svojom izvanrednom glazbom, plesom i scenografijom. Priča prati mladu princezu Snjeguljicu, koja je zbog svoje ljepote postala metom zle kraljice koja sebe smatra najljepšom u kraljevstvu. Kraljica pokušava ukloniti Snjeguljicu iz zavisti, ali djevojka uspijeva pobjeći i skloniti se u šumi gdje pronalazi utočište kod sedam patuljaka. Međutim, zla kraljica koristi čaroliju kako bi pronašla Snjeguljicu i daje joj trovanu jabuku. Snjeguljica je ujedena i padne u dubok san sve dok princ, koji je zaljubljen u nju, ne dođe i poljubi je, probudivši je iz sna. Zajedno pobjeđuju zlu kraljicu i žive sretno do kraja života. Baletna adaptacija „Snjeguljice“ pruža izvanrednu priliku mladim gledateljima da dožive čaroliju klasične priče na pozornici. Radnja se često pojednostavljuje kako bi bila pristupačna djeci, ali se i dalje zadržavaju ključni elementi originalne priče kako bi se zadržala njezina suština i ljepota. Scenografija ima važnu ulogu u stvaranju atmosfere „Snjeguljice“ na pozornici. Od prekrasnog kraljevskog dvorca do šume u kojoj Snjeguljica pronalazi svoje sklonište kod sedam patuljaka, scenski dizajn stvara vizualno impresivan svijet koji oživljava priču i pruža gledateljima osjećaj kao da su uronjeni u bajkovitu atmosferu. Glazba također ima bitan faktor u doživljaju „Snjeguljice“ kao baleta. Originalna glazba, koju je skladao ruski skladatelj Pjotr Iljič Čajkovski, prenosi emocije likova i događaja na pozornici te pruža gledateljima nezaboravan glazbeni doživljaj. Melodije poput „Valcera cvjetova“ i „Plesa patuljaka“ stvaraju atmosferu čarolije i napetosti, dok plesne scene dodaju dinamičnost i ritam predstavi. Jedna od važnih poruka „Snjeguljice“ je poruka o ljubavi, hrabrosti i snazi zajedništva. Pričom o mladoj princezi koja se suočava s teškoćama, ali zadržava svoju dobrotu i hrabrost, djeca uče važne lekcije o važnosti prijateljstva, solidarnosti i borbi protiv zla. Ova bajka podsjeća nas da je ljubav najmoćnija sila koja može pobijediti bilo koje zlo i da su zajedno, kao tim, jači. Gledajući balet „Snjeguljica“, djeca se upoznaju s klasičnom

umjetnošću baleta, ali i s važnim temama o ljubavi, hrabrosti i zajedništvu. Ova predstava pruža ne samo zabavno i čarobno iskustvo na pozornici, već i priliku za dublje promišljanje o životnim vrijednostima i emocijama koje oblikuju naš svijet. „Trnoružica“ jedna je od najpoznatijih bajki koje su prešle iz generacije u generaciju. Adaptacija ove priče kao baleta za djecu donosi čaroliju i ljepotu klasičnog baletnog izraza na pozornicu, pružajući mladim gledateljima nezaboravno iskustvo. Priča prati mladu princezu Trnoružicu, koja je prokleta zlim urokom i pada u dubok san nakon što se ubode na vreteno. Baletna predstava vjerno prenosi ovu poznatu priču, počevši od rođenja princeze, prokletstva koje je stavljeno na nju, pa do njenog uspavanog sna i konačnog prinčevog poljupca. Jedan od ključnih elemenata baletne predstave „Trnoružica“ je izvanredna glazba koja je sastavni dio klasične baletne baštine. Originalna glazba, koju je skladao ruski skladatelj Pjotr Iljič Čajkovski, prenosi emocije i atmosferu cijele priče, od sretnih i vedrih trenutaka do napetih i dramatičnih scena. Melodije poput „Adagija“ i „Plesa vilinskih djevojaka“ stvaraju čarobnu atmosferu koja oduzima dah gledateljima. Scenografija također ima važnu ulogu u stvaranju bajkovitog svijeta „Trnoružice“ na pozornici. Od raskošnih dvoraca do magičnih šuma, scenski dizajn prenosi gledatelje u svijet iz bajke, gdje se svaka scena oslikava u detaljima i bojama. Kostimi su također važan dio scenskog dizajna, prikazujući likove u njihovom punom sjaju i ljepoti. Jedna od bitnih poruka „Trnoružice“ je poruka o ljubavi, nadi i snazi volje. Pričom o princezi koja se suočava s prokletstvom, ali zadržava svoju dobrotu i hrabrost, djeca uče važne lekcije o upornosti, vjeri i borbi protiv zla. Baletna predstava ističe važnost ljubavi i nade kao moćnih alata koji mogu prevladati bilo koju prepreku. Plesni elementi predstave također su neizostavan dio doživljaja „Trnoružice“. Od gracioznih pokreta princeze do dinamičnih scena plesova na dvoru, plesne izvedbe dodaju ljepotu i eleganciju baletnoj predstavi. Svaki pokret plesača prenosi emocije i karakter likova, oživljavajući priču na pozornici. Gledajući „Trnoružicu“ kao baletnu predstavu, djeca se upoznaju s klasičnom umjetnošću baleta i istovremeno uče važne životne lekcije. Ova bajka podsjeća nas da ljubav, nada i hrabrost mogu prevladati sve prepreke i donijeti sreću i radost u život. Čarobnom atmosferom i prekrasnim izvedbama na pozornici, „Trnoružica“ ostavlja dubok i neizbrisiv trag u srcima mladih gledatelja. Uz ove klasične bajke, postoje i mnoge druge koje su pronašle svoje mjesto u suvremenom svijetu baleta za djecu, pružajući mlađoj publici nezaboravno umjetničko iskustvo koje obogaćuje njihovu maštu, potiče kreativnost i inspirira ih na snove i ostvarenje. Suvremenim interpretacijama klasičnih bajki balet za djecu postaje još privlačniji i relevantniji, osiguravajući da ove bajke ostaju žive i relevantne i u današnjem suvremenom svijetu (Crnković, Težak, 2002).

6.7. Suvremene interpretacije poznatih priča

Suvremene interpretacije poznatih priča u baletu za djecu predstavljaju inovativan način revitalizacije klasičnih narativa i približavanje umjetnosti plesa mlađoj publici. Kreativnim pristupima i modernim tumačenjima, ove predstave donose poznate priče na novo i osvježavajuće načine, prilagođene suvremenim ukusima i interesima djece (Maletić, 1983).

Jedna od suvremenih interpretacija koja je osvojila srca djece diljem svijeta je baletna verzija popularne priče „**Harry Potter**“. Ova adaptacija, inspirirana poznatim serijalom knjiga J.K. Rowling, donosi čarobni svijet Hogwarta i avanture mladog čarobnjaka Harryja Pottera na scenu. Impresivnim plesnim točkama, spektakularnim efektima i maštovitom scenografijom, baletna verzija „Harryja Pottera“ pruža nezaboravno iskustvo djeci, oživljavajući omiljene likove i događaje iz knjiga na scenski način. Još jedna suvremena interpretacija koja je osvojila pažnju djece je baletna verzija priče „**Alisa u zemlji čudesa**“. Ova klasika engleske književnosti, napisana od strane Lewisa Carrolla, pretočena je u spektakularnu baletnu predstavu koja osvaja svojim šarenilom, maštovitošću i impresivnim plesnim izvedbama. Upoznavajući lik malene Alisa koja upada u čarobni svijet pun čudnih stvorenja i neobičnih situacija, djeca se suočavaju s različitim temama poput mašte, hrabrosti i odrastanja na jedinstven i uzbudljiv način. Osim klasičnih priča, suvremene interpretacije u baletu za djecu često se nadahnjuju i modernim literarnim djelima i filmovima. Primjerice, baletna verzija popularnog filma „**Frozen**“ pruža djeci priliku da dožive čarobni svijet Else i Anne na potpuno nov način. Impresivnim plesnim točkama, emotivnom glazbom i prepoznatljivim likovima, baletna verzija „Frozena“ osvaja srca djece svojom magijom i ljepotom, pružajući im nezaboravno iskustvo koje će dugo pamtili (A Very Frozen Ballet Program, 2023).

Slika 6: Frozen

Izvor: <https://www.gainesvilletimes.com/get-out/frozen-ballet-coming-stage-gainesville/> (20.04.2024.)

Suvremenim interpretacijama poznatih priča, balet za djecu dobiva novu dimenziju i postaje još privlačniji i relevantniji za mlađu publiku. Ove predstave ne samo da oživljavaju omiljene priče na scenski način, već potiču maštu, kreativnost i emocionalni razvoj djece umjetničkim iskustvom plesa. Stoga nije iznenađujuće što su suvremene interpretacije postale neizostavan dio baletne scene za djecu diljem svijeta (A Very Frozen Ballet Program, 2023).

6.8. Baletne predstave za djecu u Hrvatskoj

Baletne predstave za djecu u Hrvatskoj predstavljaju važan dio kulturne baštine zemlje i pružaju djeci priliku da se upoznaju s čarima umjetnosti plesa od najranije dobi. Hrvatska baletska scena bogata je raznovrsnim predstavama namijenjenim najmlađoj publici, koje osvajaju svojom ljepotom, maštovitošću i edukativnom vrijednošću. Jedna od najpoznatijih i najdugovječnijih baletnih predstava za djecu u Hrvatskoj je adaptacija klasične bajke „**Labuđe jezero**“, a nakon nje „**Pepeljuga**“ i „**Mala sirena**“ (Crnković, Težak, 2002).

Jedna od nezaobilaznih baletnih predstava za djecu u Hrvatskoj je i „**Čarobnjak iz Oza**“. „Čarobnjak iz Oza“ je jedna od najljepših i najpoznatijih priča koja se često prilagođava različitim umjetničkim izvedbama, uključujući i baletne predstave za djecu. Ova priča o avanturi, prijateljstvu i samopouzdanju osvaja srca gledatelja svih dobnih skupina i ostaje neizbrisiv dio popularne kulture (Karaklaš, 2017).

Slika 7: Čarobnjak iz Oza

Izvor: <https://www.ohio.edu/news/2023/09/wizard-oz-ballet-comes-ohio-university-eastern-october>
(21.04.2024.)

Priča prati djevojčicu Dorotu koja se, nakon što je odnesena u čarobnu zemlju Oz tornadoom, upušta na putovanje kako bi pronašla Čarobnjaka iz Oza i zatražila njegovu pomoć kako bi se vratila kući u Kansas. Tijekom svoje avanture, Dorota susreće neobične likove poput Stršljenja, Lijepa Djevojke od Slame, Strašila bez Mozga i Lava koji je kukavica, te zajedno s njima prolazi kroz niz izazova i iskušenja. Baletna predstava „Čarobnjak iz Oza“ vjerno prenosi ovu priču na scenu izvanrednom glazbom, plesnim izvedbama i bogatom scenografijom. Glazba, koju je skladao Harold Arlen, stvara čarobnu atmosferu i prati Dorotino putovanje kroz različite dijelove zemlje Oz. Od veselih plesova do emotivnih balada, glazba dodaje dubinu i emotivnu povezanost s likovima i radnjom. Scenografija ima ključnu ulogu u dočaravanju fantastičnog svijeta zemlje Oz na pozornici. Od šarenih polja maka do mračnih šuma i blistavih gradova, scenski dizajn prenosi gledatelje u svijet iz mašte, gdje se svaka scena oslikava u bojama i detaljima. Kostimi također doprinose bajkovitom doživljaju, prikazujući likove u njihovom punom sjaju i jedinstvenosti. Jedan od bitnih elemenata „Čarobnjaka iz Oza“ je poruka o prijateljstvu, hrabrosti i samopouzdanju. Dorotinim putovanjem i njezinim susretima s različitim likovima, djeca uče važne životne lekcije o važnosti prijateljstva, suočavanju s izazovima i vjerovanju u sebe. Baletna predstava ističe važnost zajedništva i podrške u teškim situacijama, potičući gledatelje da vjeruju u svoje snove i ciljeve. Plesni elementi predstave dodaju ljepotu i eleganciju „Čarobnjaku iz Oza“, prikazujući raznolikost plesnih stilova i tehnika. Od živopisnih plesova na polju maka do dinamičnih scena plesa s lavom i strašilom, plesne izvedbe oživljavaju radnju i likove,

prenoseći emocije i energiju na publiku. Gledajući „Čarobnjaka iz Oza“ kao baletnu predstavu, djeca se upoznaju s klasičnom umjetnošću baleta i istovremeno uče važne životne lekcije. Ova priča podsjeća nas na snagu prijateljstva, hrabrosti i samopouzdanja te nas inspirira da vjerujemo u sebe i svoje snove. Čarobnim trenucima na pozornici i predivnim izvedbama, „Čarobnjak iz Oza“ ostavlja neizbrisiv trag u srcima mladih gledatelja i podsjeća nas na moć mašte i čarolije. Ovim baletnim predstavama, djeca u Hrvatskoj imaju priliku upoznati se s bogatom baletnom tradicijom (Karaklaš, 2017).

7. Zaključak

Balet u scenskim izvedbama za djecu predstavlja jedinstveno umjetničko iskustvo koje obogaćuje djetinjstvo i potiče razvoj mladih umova. Kombinacijom plesa, glazbe, scenografije i priče, ove predstave, nastale na predlošcima poznatih bajki stvaraju čaroban svijet na pozornici koji privlači pažnju i maštu djece diljem svijeta.

Uzimajući u obzir raznolikost tema, likova i priča, balet za djecu pruža mnoge edukativne i emocionalne koristi. Sudjelovanjem u predstavi, djeca uče o vrijednostima kao što su prijateljstvo, hrabrost, ljubav i poštovanje, dok istovremeno razvijaju svoju kreativnost i empatiju. Gledajući izvođače kako prenose radnju i emocije plesom, djeca se uranjaju u svijet mašte i fantazije te razvijaju svoju emocionalnu inteligenciju.

Baletne predstave za djecu također imaju važnu ulogu u oblikovanju dječjeg karaktera i samopouzdanja. Procesom pripreme i izvedbe, djeca uče o disciplini, upornosti i timskom radu, stječući povjerenje u sebe i svoje sposobnosti. Ove predstave pružaju priliku djeci da se izraze kroz umjetnost te razvijaju svoj kreativni potencijal.

Nadalje, balet za djecu predstavlja i obiteljsko iskustvo koje spaja generacije. Roditelji i djeca mogu zajedno uživati u čarobnim trenucima na pozornici, stvarajući trajne uspomene i jačajući svoje veze. Ova iskustva obogaćuju obiteljske odnose i pružaju priliku za razgovor o važnim temama koje su obrađene u predstavi.

Baletne predstave za djecu donose radost, ljepotu i inspiraciju u svijet mladih gledatelja. Ove predstave potiču dječju maštu, radoznalost i interes za umjetnost te ih motiviraju da sanjaju velike snove i slijede svoje strasti. Balet za djecu ima moć da oblikuje djetinjstvo i ostavi dubok dojam na mlade umove, pružajući im nezaboravno iskustvo koje će ih pratiti tijekom cijelog života.

8. Literatura

1. A Very Frozen Ballet Program (2023).<<https://fliphtml5.com/kswze/eyrq/basic>> datum pristupanja
2. Adulmar, A., Simončić, K. N., (2016). Balet i baletni kostim 17. i 18. stoljeća. *Tedi: međunarodni interdisciplinarni časopis Tehnologija i Dizajn*, vol. 6, br. 1, str. 40 – 47.
3. Ayvazoglu, S. (2015). The first level of Vaganova ballet syllabus ayvazoglus. *Art-Sanat*, vol. 3, str. 181 – 195.
4. Beaumont, R. (2015). *The Swan Lake mystery: An amalgam of different fairytales*. London: Royal Opera House.
5. Brkljačić, D. (2013). Baletna klasika. Zagreb:NOVA d.o.o.
6. Crnković, M. Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnost od početka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
7. Đurišić, T. (2023). *Orašar kao suvremeni društveno-kulturni fenomen*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu.
8. Liepa, I., Grudskaya, A. (2019). A new incremental and comprehensive approach to preschool dance education. *Journal of Human Sport and Exercise*, vol. 14, br. 15, str. 2052 – 2073.
9. Karakaš, E. (2017). Kostimografska mapa za baletnu izvedbu inspiriranu filmom „Barbarella“. Zagreb: Tekstilno-tehnološki fakultet
10. Kassing, G. (2007). *History of Dance: An Interactive Arts Approach*. Human Kinetics
11. Kassing, G. (2017). *History of Dance – second edition*. Human Kinetics
12. Katarinčić, I. (2013). Baletno tijelo kao prostor fascinacije i diskriminacije. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, vol. 50, br. 2, str. 68 – 86.
13. Kosinac, Z. (1999). *Morfološko-motorički i funkcionalni razvoj djece predškolske dobi*. Split: Udruga za šport i rekreaciju djece i mladeži grada Splita.
14. Kosinac, Z. (2011). *Morfološko-motorički i funkcionalni razvoj djece uzrasne dobi od 5. do 11. godine*. Split: Savez školskih športskih društava grada Splita.
15. Maletić, A. (1983). *Pokret i ples*. Zagreb: Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske.
16. Miše, M. (2023). *Implementacija baleta u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*. Split: Filozofski fakultet.
17. Sporiš, M. (2016). Orašar na sceni Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu od 1923. do 2011. – redakcije, interpretacije, recepcije. U: Koprčina, A. (ur.). *ORAŠAR najljepša božićna bajka*. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt.

18. Stevens, A. M. (2010). *Teaching Creative Dance in Early Childhood Education*. Sacramento: California State University.
19. Velčić, I. (2018). *Primjena plesnih struktura i njihov utjecaj na razvoj funkcionalnih sposobnosti djece predškolske dobi*. Diplomski rad.
20. Zujović, J. (2018). *Analiza baletnog kostima i ergonomski zahtjevi*. Zagreb: Tekstilno-tehnološki fakultet.
21. Žugić, Z. (1996). *Uvod u sociologiju sporta*. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu.

9. Sažetak

Balet u scenskim izvedbama za djecu predstavlja posebnu vrstu umjetničkog doživljaja prilagođenog najmlađoj publici. Inspiriran bajkama, književnim djelima ili originalnim pričama za djecu, ovaj oblik baleta kombinira ples, glazbu, scenografiju i priču kako bi stvorio čaroban svijet na pozornici. Ove predstave nude dječjoj publici nezaboravno iskustvo koje potiče maštu, kreativnost i emocionalni razvoj. Scenografija ima ključnu ulogu u stvaranju atmosfere i prenošenju priče. Bojama, oblicima i detaljima stvara se svijet iz bajki, čarobnjaka i princeza. Kostimi su pažljivo osmišljeni kako bi odražavali likove i njihove osobnosti te omogućili plesačima slobodu pokreta. Glazba prati ritam plesa i doprinosi emotivnoj atmosferi predstave, stvarajući posebnu vezu između publike i izvođača. Plesači svojim izražajnim pokretima prenose radnju i emocije te oživljavaju likove pred publikom. Plesnim sekvencama, dijalogom tijela i mimikom, djeca se uranjaju u svijet mašte i fantazije. Balet za djecu često donosi moralne pouke o prijateljstvu, hrabrosti, ljubavi i poštovanju različitosti, pružajući im priliku da razvijaju svoju emocionalnu inteligenciju. Ovakve izvedbe potiču dječju radoznalost i interes za umjetnost, kazalište i kulturu. Gledajući balet, djeca se susreću s klasičnim baletnim tehnikama, ali i modernim pristupima izvedbe. Osim što pružaju estetsko uživanje, ove predstave potiču dječju maštu i kreativnost te ih potiču da se izraze kroz umjetnost. Balet za djecu također može imati i edukativnu svrhu, poučavajući ih o važnosti timskog rada, discipline i upornosti. Sudjelovanjem u predstavi, djeca stječu povjerenje u sebe i svoje sposobnosti, razvijajući samopouzdanje i samopoštovanje.

Cilj: Istražiti i analizirati ulogu i utjecaj baleta u scenskim izvedbama namijenjenim djeci. Rad će se fokusirati na edukativne i estetske vrijednosti baleta, te kako on doprinosi razvoju djece u kontekstu scenskih umjetnosti.

Hipoteza: Balet u scenskim izvedbama za djecu ima pozitivan utjecaj na njihov emocionalni, kognitivni i socijalni razvoj.

Metodologija: Pregled relevantnih knjiga, članaka i studija koje se bave utjecajem baleta i scenskih umjetnosti na djecu. Analiza prethodnih istraživanja o edukativnim i estetskim vrijednostima baleta u dječjim predstavama.

Ključne riječi: *balet, predstava, djeca, kostim, scena*

BALLET IN STAGE PERFORMANCES FOR CHILDREN

10. Abstract

Ballet in stage performances for children represents a special kind of artistic experience adapted to the youngest audience. Inspired by fairy tales, literary works or original stories for children, this form of ballet combines dance, music, scenery and story to create a magical world on stage. These plays offer children's audiences an unforgettable experience that encourages imagination, creativity and emotional development. The scenography plays a key role in creating the atmosphere and conveying the story. Colors, shapes and details create a world from fairy tales, wizards and princesses. The costumes are carefully designed to reflect the characters and their personalities and allow the dancers freedom of movement. The music follows the rhythm of the dance and contributes to the emotional atmosphere of the performance, creating a special bond between the audience and the performer. The dancers convey the action and emotions with their expressive movements and bring the characters to life in front of the audience. Through dance sequences, body dialogue and mimicry, children immerse themselves in the world of imagination and fantasy. Ballet for children often brings moral lessons about friendship, courage, love and respect for diversity, giving them the opportunity to develop their emotional intelligence. Such performances encourage children's curiosity and interest in art, theater and culture. Watching ballet, children encounter classical ballet techniques, but also modern approaches to performance. In addition to providing aesthetic enjoyment, these plays stimulate children's imagination and creativity and encourage them to express themselves through art. Ballet for children can also have an educational purpose, teaching them the importance of teamwork, discipline and perseverance. Through participation in the play, children gain confidence in themselves and their abilities, developing self-confidence and self-esteem.

Objective: To investigate and analyze the role and influence of ballet in stage performances intended for children. The paper will focus on the educational and aesthetic values of ballet, and how it contributes to the development of children in the context of performing arts.

Hypothesis: Ballet in stage performances for children has a positive impact on their emotional, cognitive and social development.

Methodology: Review of relevant books, articles and studies dealing with the impact of ballet and performing arts on children. Analysis of previous research on the educational and aesthetic values of ballet in children's performances.

Keywords: *ballet, performance, children, costume, scene*

**Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)**

Student/ica: KARLA ĐIPALO

Naslov rada: BALET U SCENSKIM IZVEDBAMA ZA DJECU

Znanstveno područje i polje: HUMANISTIČKE ZNANOSTI, FILOLOGIJA

Vrsta rada: DIPLOMSKI RAD

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
DOC. DR. SC. TEA-TEREZA VIDOVIĆ SCHREIBER

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
DOC. DR. SC. DODI MALADA

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
NASLOVNA ASISTENTICA SANJA BALIĆ

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 9.7.2024.

Potpis studenta/studentice:

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.

Obrazac A.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja KARLA ĐIPALO, kao pristupnik pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e magistra magistrice RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 9.7.2024.

Potpis

